

VÉLETLENÜL SE JELENTHESSEN VESZÉLYT

Szűgyi Zoltánnal beszélgetett
Bozsik Péter

*K*ezdjük az elején: mikor és hogyan kerültél te az Új Symposion környékére?

Legelőször még középiskolásként. Másodikos vagy harmadikos voltam, amikor egy dossziényi verssel elmerészkedtem Újvidékre a Katolikus portára, az *Új Symposion*ba. Ennek előzménye, hogy mindjárt elsős koromban, amikor is az adai általános iskolai évek után átkerültem Zentára, tehát már 1968 őszén megismerkedhettem Tolnaival, Domonkossal, és azt hiszem, Fehér Kálmán és mások is voltak még ott a sympósok közül, akik éppen egy happening keretében állították ki a zentai központi kiállítóteremben Benes Jóskánk kiszuperált Fityójának színesen dekorált karosszériját. Az '59-ben New York egyik képtárából induló, '62-ben már Európa-szerte elterjedt happening vagy eseményművészet tehát a hatvanas évek második felére már hozzánk, a Vajdaságba is elért. És számomra, aki tizenöt éves voltam ekkor, ez meghatározó élményt jelentett, hisz magam is próbálkoztam már az írással, képversekkel, kollázsolással.

Az egészségügyi középiskolában egy osztályba jártunk Benedek Marival, egymást lelkesítettük. Marcsu már akkor az Újvidéki Rádió rendszeres tudósítója volt, és prózát, novellákat írt, én meg a verspróbálkozások

mellett elkezdtem írogatni a *Magyar Szónak*, a *Tiszavidék*nek. Tudósítópályázatokon vettem részt, akkoriban voltak nyári, őszi, téli tudósítópályázatok, s a megjelent írásokért kaptam egy kis pénzt is, ami nagy dolognak számított tizenöt-hat évesen, hisz dohányoztam, legalább a bagóra valót megkerestem. (Volt, hogy nyertem is ilyen-olyan helyezéseket, díjakat, könyveket, ajándékokat, amit a szponzorok felajánlottak, egy alkalommal például, erre jól emlékszem, három liter jó minőségű motorolajat.) Marcsunak udvarolt Tari Pista a gimiből, akiről már tudtam, hogy költői ambíciói vannak. Bejárt az osztályba, megismerkedtünk, összebarátkoztunk. Akkoriban ismertem meg a Jancsit is, a Sziverit. Ő is egy zentai képzőművészeti találkozóra jött el Muzsláról, maga is rajzolgatott, szobrászkodott, de az még inkább csak ismeretség volt, az igazi barátság néhány évvel később, Újvidéken kezdődött. Igen mozgalmas és izgalmas művészeti, főleg képzőművészeti élet zajlott akkoriban Zentán. S engem, különösen a viszonylag eseménytelen adai művelődési élet után, minden nagyon érdekelt.

És emlékszem, Marcsuval ívnyi hammerpapírra készítettünk „művészi” plakátokat, az én plakátversem szövege egy nagy kérdőjelet formázott: *Miért van az, hogy a füst szennyes, mégis a magasba száll?* S ezeket feltettük a tábla fölé, játszottuk kicsit az eszünket, de jó volt, hogy senki nem hagyta szó nélkül, aki belépett a tanterembe. Verseket az osztályban. És mindenkinek tetszett, akinek eldicsekedtünk vele, a *Sympó*ban is csak biztattak, hogy csináljunk mindent, fel kell kavarni az állóvizet. Tavasszal ellátogattam ugyanis Újvidékre, s mutattam egy-két versem is Tolnai Ottóéknak, de ők a bátorítás mellett azt mondták, sok verset vigyek, hogy jobban meg lehessen ítélni az egészet.

S akkor a nagybátyámtól kölcsönkért írógéppel gondosan legépelte verspróbálkozásaimmal mentem el aztán a *Sympó*ba, és a szerkesztőségben átadtam egy paksaméta verset Ottónak, hogy hát nézze, nézzék meg. Aminek az eredménye az lett, hogy 1971-ben, az *Új Symposion* 76. (augusztus) számában megjelentek első verseim (szám szerint 13 vers)

a II. számú mellékletben. Azt hiszem, hogy Domonkos *Kormányeltörésbenje* volt az I. számú melléklet, az előző számban, és ebben, a másodikban szerepeltek Kasziba István, Letsch Endre meg az én verseim.

A melléklet az külön volt?

Nem, a számban, azonos méretű a folyóirattal, de egy nem lefűzött 12 oldalas betétblokk a folyóirat közepén, kivehető, és írja rajta, hogy *versek 2.*

És amikor szóltak, hogy megjelent az *Új Symposion* (október, november lehetett, mert nagy csúszások voltak már akkoriban is a megjelenésekben), a tanítási szünetben nagy boldogan vettem is egyet, de délben, amikor mentem, hogy vegyek még egy példányt, már zárva volt. – Betiltották a számot – mondta az újságárus –, telefonáltak, hogy haladéktalanul vissza kell juttatnunk a példányokat Újvidékre.

Ezt a számot?

Igen. Rózsa Sándor *Mindennapi abortusza* miatt. Nagy öröm, és máris egy pofára esés. Később azért kaptam még példányt Viceitől. Én akkor, 1971-ben harmadikos, negyedikes voltam, '72-ben végeztem, és utána mentem Újvidékre az orvosira. Folytatni az egészségügyi pályát.

Újvidéken?

Igen. Az egészségügyi középiskola logikus folytatása volt az orvosi egyetem. Felvételizni kellett. Az ország minden részéből voltak jelentkezők, és csak százötven hallgatót vettek föl. Nehéz volt, mert szerb nyelven ment a felvételi, vegytan, fizika meg biológia, olyan tantárgyakból, melyeket mi egyébként is csak az első, második évben tanultunk, tehát a gimisekhez képest nagy hátrányban voltam. Az a nyaram egészében ráment, de sikerült, 138. vagy 140. lettem, de felvettek.

Nem is tudtam, hogy te orvosi egyetemre jártál.

Az egészségügyi pályát tudatosan választottam. Otthon ugyanis azzal a jó tanáccsal szorgalmazták a továbbtanulásom, hogy olyan pályát próbáljak választani, ahol van

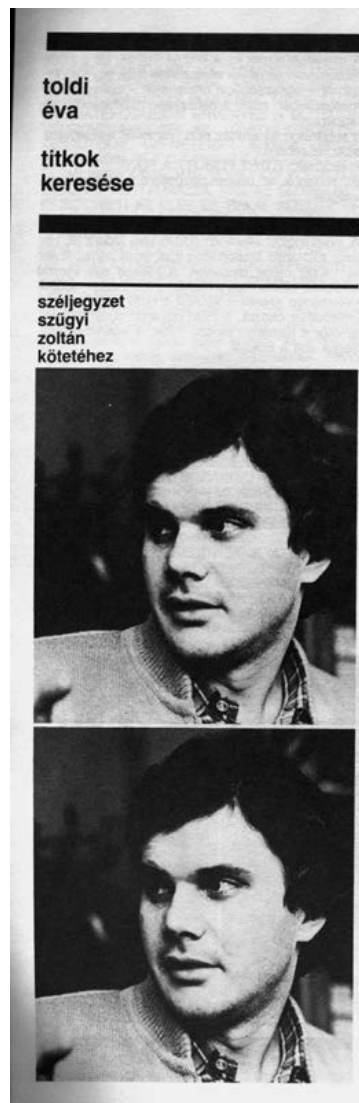
továbbtanulásra is lehetőség, de ha úgy adódna, akkor egy középiskolai diplomával már munkát is lehet találni, tehát ne gimibe menjek, mert nem tudják garantálni, hogy négy év múlva képesek lesznek-e pénzelni az egyetemet. A kisember parasztlogikája, de esetemben teljesen jogos.

A nővérem például – három évvel idősebb – vegyészetre ment. Befejezte Zentán a középiskolát, s ment Szabadkára továbbtanulni a főiskolán.

Zentán a gimi mellett közgazdasági, vegyészeti, egészségügyi és szakipari középiskolák voltak. Sokat törtem a fejem, és amikor mindent végiggondoltam, az egészségügyi pálya mellett döntöttem. Az első osztályban a magyardolgozatomban, amikor arról kellett írni, hogy „miért ezt a pályát választottam?“, akkor én szépen meg is fogalmaztam, hogy a vér az egyetemes. A vér az, ami minden emberben van, s minden emberben egyformán közös. Mindegy, fekete, fehér, sárga, barna, nincs különbség, és nincs gazdag vagy szegény, uralkodó vagy szolgáló, tudós, tudatlan, magyar vagy szerb, s a vér az, ami egyforma, és összeköt bennünket, embereket, mindannyiunkat az egész földkerekségen.

Mennyit végeztél el az orvosiból?

Csak az első évet. Az orvosi pálya – ahogyan már maga az egyetem is – teljes embert követel. Én viszont akkoriban már egyre többet írtam, publikáltam is – a *Sympo* mellett a *Híd*ban, *Képes Ifjúság*ban, *Magyar Szó*

ban –, és Újvidéken nagyon élt az Ifjúsági Tri-
bün is, s ha csak tehettem, mentem a progra-
mokra. Az irodalom, a művészetek érdekel-
tek inkább, az egészségügytől pedig mind
jobban távolodtam. Már biztos voltam ab-
ban, ha maradnék is ezen a pályán, legfeljebb
elméleti kutató vagy misszionáriusi tevékeny-
ségre lennék képes. Meg kellett értenem, más
az elmélet, más a gyakorlat, nem lehet egy
emberrel foglalkozni annyit, amennyit kel-
lene, már a diagnosztizálásnál sem. Végül is
az egészségügy is egyfajta iparág, egy munka,
ami már nem igazán vonz. Nekem a fennköl-
tebb egészségüghöz lett volna közöm. És az
is mind jobban zavarni kezdett, hogy a titu-
lus, a doktori cím számít inkább mindenütt
az életben, mintsem a mögötte lévő ember,
különösen a kisebb közösségekben. Tény, hogy
biztos egzisztencia, de ha csak ezért tisztelik
az embert, inkább lemondok róla. A kettős-
ség, mármint egészségügy és irodalom, ná-
lam sehogyan sem akart menni. Elképzelni
sem tudtam, hogy például öt-hat évig hanya-
goljam az írást, s majd a diploma megszer-
zése után esetleg visszatérhetek hozzá. De az
irodalomban sem lehet igazán csak „félíg”
gondolkodni. A legfontosabb pedig épp a
gondolkodás kellene hogy legyen. Amit soha
semmilyen körülmények között sem vehet-
nek el tőled.

1973 júniusában meghívtak Kičevóra a rá-
dió szervezésében. Sorra zajlottak ország-
szerte a fiatalok részére szervezett irodalmi
fesztiválok, és a nemzetiségi kulcs alapján a
Vajdaságból a szerb fellépő mellé mindig
hívtak egy magyar, ruszin, román, szlovák
író-töltőt is. El is mentem. Ekkor már vég-
képp hajlottam afelé, hogy „hivatalosan is”
pályát módosítok, az irodalom irányába.
Megnéztem, át tudnék-e iratkozni a magyar
tanszékre. Lehetséges, de felvételizni kell,
mivel nem gimit végeztem. Három tantárgy-
ból. Magyar nyelv, magyar irodalom, magyar
történelem. Nagy volt a lemaradásom, hisz
hiába próbáltam én a középiskolában ön-
szorgalomból sokat olvasni (az egészségügyi
elég kemény dolog középiskolában is, reggel
hattól délig gyakorlat a kórházban, délután
meg a suliban). A nyaramat ezúttal tehát ezzel

töltöttem, és szeptemberben sikeresen felvé-
teliztem a magyar tanszéken.

Bölcsész lettél.

Igen. Az első két évet meg is csináltam, hi-
bátlanul, de hát ezek az alapok, kellettek.
Utána kezdtem én is „elkutyulni”, nem biz-
tos, hogy úgy s annyira érdekelt a vajdasági
magyar irodalomnak a kritikai hozzáállása,
arról már alakulóban volt saját véleményem
is. Aztán jöttek a további dolgok...

Összetűzések az első nemzedék tanáraival?

Részben csak. Én kerültem a konfliktust, de
nem tudtam elkerülni például a metodiká-
ból. Mondtam a vizsgán, hogy ezt meg ezt
tanultuk – „felmondtam a leckét” –, de ne-
kem van más ötletem is. Hülye fejje. Már
nem is tudom, hogy hívták a tanárunkat...

Horváth Máttyás.

Igen. Nagy boldogan előadtam a mondani-
valóm, mire ő (végig mosolyogva hallgatott)
azt mondta a végén, jó, jó, ez: ötös (ami ugye,
bukást jelent). Arra még ráér, Szügyi úr, hogy
a reformról értekezzen... De én ilyen bamba
voltam, hogy nem mértem fel a helyzetem,
hogy a mosoly cinikus, s így vágom el magam.

*Szegény Horváth Máttyás nagy bolsevik volt még az
én időmben is, amikor már leszálló ágon volt.*

Persze, nem csináltam ebből nagy problé-
mát, de ilyesmi is hozzájárult, hogy hanya-
goljak.

Mikor kerültél a Symposion szerkesztőségébe?

Hivatalosan későn, csak 1980-ban lettem
impresszumban is jegyzett szerkesztőbizott-
sági tag (akkor is csak Jancsi határozott köve-
telésére, formalitásnak tartottam, szerepel-e
a nevem, mikor amúgy ott vagyok). Egyéb-
ként meg attól kezdve, hogy átmentem a tan-
székre (ez 1973 ősze), voltaképpen bejáratos
voltam a szerkesztőségbe. Ekkor jöttek Újvi-
désre Jancsiék is. Tari évet ismételt a gimi-
ben, tehát, amíg én az orvosi egyetemem vol-
tam, ő ott maradt Zentán, Jancsi és Fenyvesi
Ottó pedig egy évvel fiatalabbak. Az első év-
ben még egyedül voltam, és más környezet-

ben. Bálint Bélával is inkább a Tribünön barátkoztam.

Ki csinálta akkor a Tribünt?

Bálint Béla, és tőle én vettem át a stafétát...

Ki volt a Bálint Béla? Én nem ismertem.

Zentai, egy évvel idősebb nálam, még Zentáról ismertük egymást, ő gimit végzett. Aztán az orvosira járt (1978-ban diplomázott). Az Ifjúsági Tribün magyar szerkesztőségét ő vezette, és mikor lekerült Belgrádba, egy jó fél évre én vettem át a magyar szerkesztőség programjainak lebonyolítását. Megörökölttem és leveztem. 1973 őszétől, amikor már Tarival és Jancsival alkottuk a triumvirátust, még Bálint Béla is gyakran jött velünk. Sőt, vele és Jancsival voltunk hármásban Zágrábban is, az Ady-kör meghívására. Béla akkoriban verseket írt. Egyszerre jelentek meg első könyveink, 1977 tavaszán. A *Gemma Könyvek* (első kötetesek sorozata) 7. darabja az övé (a Jancsié a 6., az enyém a 8.).

És mi lett vele?

Belgrádban szerzett szakorvosi képesítést 1983-ban, majd egy évre rá Újvidéken magiszteri fokozatot. Aztán 1996-ban Belgrádban védte meg nagydoktori munkáját, s előbb Zentán tanított, majd a belgrádi Transzfuziológiai Intézetben, azután pedig a Katonai Akadémián lett orvos. 1989 óta az Orvosi Kar tanára is. Úgy tudom, 1985-ben jelent meg utoljára verseskötete *Kékperje* címmel, az újvidéki Forumnál. Máig Belgrádban él.

Neki ment.

Igen. Neki ment. Többen voltak s vannak ilyenek, Pap Jóska is orvos volt, ugye... Nem ritka, de bennem nem akart működni ez a kettősség. Amikor először fölmerült bennem, hogy választanom kell, vagy az egyik, vagy a másik, akkor szabályosan belebetegedtem, hogy egyiket el kell engedni, de hogy nem tudom teljes szívvel együtt művelni mindkettőt, azt meg éreztem. Azt hiszem, belezavarodtam volna, ha sokáig erőltetem.

A lényeg, hogy így találkoztunk mi, fiatal írópalánták Újvidéken, és innentől kezdve

évente néhány publikációm nekem is volt mindig az *Új Symposion*ban is, ahová meglehetősen gyakran be-belátogattunk. Külön-külön is, de általában együtt. Hányban is jöttek Danyi Magdiék?

'74.

1974-ben (már nem tudom pontosan), 1975-ben közös albérletben voltunk a Bognár Antival (a másik szerkesztővel). Együtt laktunk a Limánon. Akkoriban ismertem meg Gulyás Jóskát is. Jancsival rendszeresen jártunk a *Sympóba*, és nem voltunk feltétlen hívei az amúgy jól megszerkesztett, de inkább az úgymond a könyvespolcra bármikor lehető esztétizáló számoknak. Hiányoltuk az aktualitást, a pezsgést, a mozgást, az életet...

Ez egy unalmasabb korszaka volt az Új Symposionnak az olvasóközönség felől, szakmailag lehet, hogy más volt egyébként. De az, hogy esztétizáló és strukturalista irányba ment el, hogy tele van ilyen grafikonokkal ez a Danyi-éra, ez annak volt köszönhető, hogy a '71-es betiltás után ilyesmit engedélyezett a hatalom?

Valószínűleg igen. Ez így kimondva talán soha nem lett, de minden bizonnyal ez volt a háttérben. Meg lehet ideologizálni csupán az érték közvetítés, értékmentés fontosságát, de az igazsághoz az lehet közelebb, hogy a '71-es betiltásokat követően társadalmilag, politikailag egyszerűen nyugodtabb időszakra volt szükség. Olyan számok készültek, melyeknek igazából nem volt semmilyen politikai felhangjuk, gyakorlatilag nem volt konkrét aktualitásuk, senkinek sem szolgáltathattak semmilyen alkalmat a nemtetszésre. Akkor nem tűnt föl annyira, hihetővé lett téve, hogy ez így most jobb mindenkinek. Lehetett publikálni, nem voltak problémák.

Tehát akkor azt mondod, hogy az indulásokat az akkori szerkesztőséggel megfigyelő szerep volt? Amikor ti odakerültetek, milyen volt a viszonyotok az első generációval?

Kezdetben mindenképpen viszonylag jó volt azért a kapcsolat. El-elmenegettünk irodalmi estekre is. Csináljátok, vigyétek! Engedték, de én például azt is hiányoltam, hogy

a középiskolákat nem látogattuk módszere-
sen. Ahogy nekem nagy élmény volt közép-
iskolásként a sympós happening, ugyanúgy
biztosan jól megmozgatta volna az akkori fia-
talok fantáziáját is egy-egy irodalmi találko-
zás. Hiányzott a szélesebb értelemben vett
élet a *Sympo* körül. Ezen most így utólag is
érdekes elgondolkodni. Mi azért szerettük
meg a *Sympót* annak idején, mert élt, moz-
gott, volt minden. Ők nyilván ismerték a po-
litikai instrukciókat. Nem véletlenül lett a
Tolnai után Danyi Magdi kinevezve fő- és fe-
lelős szerkesztőnek. És ott voltak a kény-
szerű, féléves csúszások, ha decemberben je-
lenik meg a májusi szám... holt dolog.
A könyvtárnak jó az csak, archiválásra.

És miért voltak ezek a csúszások?

Talán éppen azért, hogy még véletlenül se
jelenthessen veszélyt, még esetleges aktuali-
tásával sem. Látszatra Magdiék is bosszan-
kodtak ezen, de elfogadták, hogy mindig min-
den a *Sympo* elé kerül a nyomdában, és bele-
nyugodtak, hogy nem igazán lehet tenni sem-
mit a késés elkerülésére. Nem véletlen, hogy
kinevezését követően Sziveri Jancsinak első
dolga volt, hogy behozza a lemaradást, és
megkísérelje elérni a *Sympo* rendszeres idő-
beli megjelenését.

Egyébként a szerkesztőbizottságba, azt hi-
szem, a legkorábban Fenyvesi került be
(1977), majd azután egyszerre Balázs Attila,
Beretka Ferenc, Csányi Erzsébet, Csorba Béla,
Faragó Kornélia, Mák Ferenc, Sebők Zoltán,
Sziveri, de az igazi „nemzedékváltás” tulaj-
donképpen csak akkor következett be, ami-
kor Danyi Magdi és Bognár Tóni után Jancsit
nevezték ki főszerkesztőnek (1979 őszén?).
Igazából ekkor zárult csak le a „lagymatag”
időszak.

*Egyre több helyen elhangzott az, más interjúban is,
hogy az első generáció végül is kettészakadt. Meg-
maradtak az írók vagy a renitensek, nyilván nem
véletlen, hogy Domonkos Istvánnak végül is el kel-
lett mennie, mert ellehetetlenült a helyzete, az írók
egy külön pályán futottak, és külön pályán futottak,
mondjuk így, akik bekerültek az egyetemre, és tanít-
tották a következő generációkat, beleértve engem is.*

Konfliktus nem volt?

Igazából volt, ha azt vesszük, amit lehetett
észlelni is, de konkrétan sosem került terít-
tetre. Nem tudom, hogy hogy volt irányítva,
de a lényeg az, hogy az egyetem és az íráság
mellett ott volt még a média, a sajtó, a rádió.
És a „fontosabb személyek” az első generáció-
ból azért kivétel nélkül jó pozíciókat tölthet-
tek be. De Domi például csak a *Képes Ifjú-
ság*ba kerülhetett. Az nem éppen az írói lelket
legjobban melengető munka, terepes újság-
írónak lenni... És akkor folyton azt hallgatni,
így nem lehet itt élni. Hát, tényleg nem...
Domi maga is sokszor szóvá tette ezt, pana-
szosan, de mintha föl sem merült volna sen-
kiben a kérdés, hogy miért nem lehet neki is
egy kényelmes rádiós állása például, drama-
turg akár, vagy valami ahhoz hasonló. Őt ez
valamiért nem illette meg. Mikor mi kezd-
tünk el munkát keresni, akkor nekünk is
szinte eleve csak a *Magyar Szó* jöhetett számít-
tásba. Magam is jobb híján mentem oda.
Apám meghalt, megnősültem, volt elég ba-
jom, pénzkeresővé kellett válnom, de esé-
lyem sem lett volna egy nyugisabb munka-
helyre. Én betudhatom ezt annak, hogy akko-
riban nagyon alkoholizáltam, de éppensé-
ggel nekem is segítségre lett volna inkább
szükségem, s nem az ellehetetlenítésre. Aho-
gyan Jancsinak is. De csak újságíróknak me-
hettünk. Jancsi a *Bánáti Híradó*hoz került pan-
csovai székhellyel, én pedig Zentára, a *Tisza-
vidék*be.

Igen, de ez már a bukás után volt?

Nem, ez még a bukást megelőzően. 1977-
ben, amikor az első verseskönyveink is meg-
jelentek.

*Ez előbb volt, mint a *Sympo*?*

Igen, Jancsi kinevezése az *Új Symposion*
szerkesztőjének, úgy emlékszem, csak jó két
évvvel később, valamikor 1979 őszén, 1980 te-
lén történt meg.

Nem '78-ban?

'78-ban még csak szerkesztőbizottsági tag
volt, azért meg nem járt semmi fizetség. 1977-

től dolgoztunk mindketten a *Magyar Szóban*, ő pancsovai tudósító volt, én meg Tisza-vidéki, és onnét mentünk el katonának is egymás után, én Kninbe, ő Gospićra, 1978-ban, s szereltünk le 1979-ben. Nem olyan kellemes emlékek ezek. Ennyit érdemel az ember. Nem tudom, milyenek most a viszonyok a *Magyar Szóban*, de akkor a pontozásos besorolás alapján kaptuk a fizetést. Hogy érthető legyen, egy példa: egy mozifilm bejelentése, azaz egy plakáthír az 1/9 egység, és 24 egység kellett egy hónapban a norma teljesítéséhez. Na most, ha ezt én írom meg, Szügyi Zoltán, vagy Sziveri János, akkor a mi szorzószámunk 760. Ha ugyanezt a párt munkájáról rendszeresen beszámoló K. F. vagy P. P. írja meg, akkor legalább négyszeresét keresi meg vele, mert az ő szorzószámuk 3000.

Mármint a normapontja?

Igen. Akármit csinál, nem érheted utol, nem beszélve arról, hogy eleve a főszerkesztő értékeli, mi mennyit, hány egységet ér. Rendre „aláegységelték” bennünket, de ennél is rosszabb volt hallgatni a rendre elhangzó kommentárokat: ennyi pénzért dolgozni..., nyomasztó légkör, rendesen le voltunk sajnálva... Az örökös „jópofizások” ellenére Dominak sem volt könnyű a *Képes Ifiben*. Nem örültünk neki, és magunk között sokszor megbeszéltük, hogy nagyon nincsenek rendben ezek a dolgok, de pénzt kellett keresni.

Ti a Symposium szerkesztését hobbiból csináltátok?

A fő- és felelős szerkesztőn, a grafikai szerkesztőn és a szerkesztőségi titkáron kívül igen. Amikor Jancsi megkapta a kinevezést, azonnal ott is hagyta a *Magyar Szót*. A szerkesztőbizottsági tagok egyébként nem kaptak semmi juttatást.

De honoráriumot sem?

A *Sympo* azt se nagyon tudott fizetni. Vagy ha igen, hát nagyon keveset. Nálunk nem úgy volt, mint a magyarországi folyóiratoknál, hogy négy-öt-hat vagy még több ember is főállásban dolgozhatott egy komolyabb folyóiratnál.

Jancsi tehát főállású szerkesztő lett, én meg maradtam továbbra is a *Magyar Szó* zentai szerkesztőségében, a *Tiszavidéknél*.

Ez '80-tól volt.

Igen, 1979 késő ősztől vagy 1980 legelejétől egészen 1983 tavaszáig-nyaráig.

És akkor hogy zajlottak a szerkesztőségi összejövetelek, hogy határozatok meg, hogy mi legyen a számban?

Elég gyakran összejöttünk. Nekem az újság révén adódott, hogy hetente elvállalhattam a *Tiszavidék* tördelésének felügyeletét, így kifizették az utat Zentáról Újvidékre és vissza. Így csütörtökönként általában bementem a *Sympóba*, ahová kivétel nélkül mindig jöttek-mentek többen is (az *Új Symposium* szerkesztősége ekkor már a Katolikus portáról átkerült a Forumba, a harmadik emeletre, könnyebben ellenőrizhető területre). Jancsi is igyekezett ilyenkorra betervezni a hivatalos összejöveteleket is. Bennem a csütörtök délutánok maradtak meg leginkább.

Tehát hetente találkoztatok.

Rendszeresen. Kivel többet, kivel kevesebbet, de ha valami fontosabb is adódott, Jancsi körtáviratot küldött szét, és aki csak tehetett, meg is jelent.

És hogy zajlottak ezek a megbeszélések?

Nagyon élvezetesen, mindig igazi baráti hangulatban. Jancsi elmondta az aktuális bennfentes történéseket, hogy mikorra várható az aktuális szám, milyen anyagok jöttek. Aztán szóba került kinek-kinek mi van a tásolyában, ki min dolgozik épp, mit tervez, mire kellene nagyon odafigyelni, mit kellene feltétlenül megírni, becserkészni, mit lenne érdemes fordítani és így tovább. Egymást biztatunk, buzdítottuk, és mindig szervezkedtünk. A teljes társaság ugyan ritkán volt együtt, de azért nyolcan-tizen voltunk, általában. Végül, persze, a legtöbbször, s többnyire mindannyian, együtt elmentünk egy közeli kocsmába.

Mondtad, hogy Jancsi találta ki, hogy vissza kell állítani egy aktuális, publicisztikai rovatot, a Centripetális farokot?

Nem emlékszem biztosan, ki is vetette fel legelőször – lehet, Csorba Béla –, de hogy Jancsi azonnal támogatta, az biztos! A *Centrifugális sarok* volt, ugye, anno az „öregeknél”...

A Centripetális farok olyan kérdésekkel foglalkozott, amelyek részben vagy egészben tabunak számítottak. Amelyekről a hivatalos sajtóban nem írtak, vagy ha igen, akkor a hivatalos verziót szajkózták. Mint az ún. Orgona-ügy, az adai Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok betiltása, megszüntetése... Miért tartottátok ezeket fontosnak?

Mert ez az igazi élő közeg. Ezt hiányoltuk a leginkább Magdiéknál. Vannak dolgok a kultúrában, a közgondolkodásban is, melyek mellett egyszerűen nem mehet el szó nélkül a gondolkodó ember. Gondoltuk mi. Az író-társadalomnak is le kell valahogy reagálnia a dolgokat. Nem okvetlenül cinikus fricskának kell lennie, de fel kell kelteni rá a figyelmet. Ez van. Emberek, állj! És mindennek általában ilyen-olyan következménye is van.

Reflektálni kell a világban és a körülöttünk történő dolgokra is. Az adai Szarvas Gábor- napok leállítása, azt hiszem, korábban volt, de Csorba Béla írt a kanizsai Orgona-ügyről *Megy a gőzös, megy a gőzös...* címmel, de Balázs Attila, Radics Viktória, Kalapáti Ferenc és mások is rendszeresen írták a maguk szösszeneteit (a végén már volt, hogy hat-nyolc oldalt is kitett a folyóirat végén helyet kapó rovat), Viktória Színház a színházban című írása a 26. Sterija Játékok kapcsán ki is verte rendesen a biztosítékot, de ott volt a „lengyel szám” is, a lengyelországi események kapcsán.

Mit gondolsz, így utólag, ennyi év után, végül mi volt a megszüntetések oka?

Érett ez különben... Ha úgy szervezed a folyóiratot, ahogy a Jancsi ideje alatt szerveződött, óhatatlanul minden kérdés napirendre kerül. Az előző generációk is. Nem mondható az, hogy a szerb közeg nem viselte volna el, s nem is csak magához a nyelvhez köthető ez. Politika. Mindenütt megvoltak a párthoz mindenáron lojális magyar emberek. Észre lehet venni, ki generálta a problémát, honnét ered. Nem Belgrádból jelentették föl a Szarvas

Gábor-napokat, hanem helybeli adai vagy moholi – egyébként legalább tartományi pártbizottsági tag – magyar ember. „Érdekes, hogy a magyar nyelvi konferencia meghívója csak egynyelvű.” Persze hogy érdekes lesz a tartományiaknak, a belgrádi elvtársaknak még inkább, és mi, lám, megmutattuk, milyen éberek vagyunk! Nem bizonyíthatom, de Major Nándornak és más tartományi kreatóroknak, politikus magyar embereknek, minden bizonnyal fontos volt, ha időnként felmutathattak valamit. És nyilván nem maguk közül áldoztak be embereket. Tolnai esetében még volt valamilyen nagyobb kiállítás. Jancsi már magára maradt. Én nem tudom, milyen elkötelezett magyar értelmiségiek épültek be a vajdasági, szerbiai, jugoszláviai politikai elitbe.

Mindenesetre valahogy beépültek, mert azért csak lett belőle bírósági tárgyalás.

Lett, lett, de csak Jancsi esetében történt „kivégzés”.

Akkor még nem lehetett tudni pontosan, hogy mi lesz a Tolnaival.

Igen, de Tolnai Ottó még azért a per után nem lett ellehetetlenítve oly módon, mint ahogyan a Jancsi. Azt hiszem, nehezen vagy nem is viselte volna el a vajdasági kultúra, ha abban az időben mindenkit, az egész első nemzedéket, úgy an blokk „lezárnak”. Esetünkben viszont, a történések szerint, már meg lehetett tenni. Jancsi még munkát sem kaphatott, még az újvidéki Petőfi Művelődési Intézetbe portásnak sem vehették fel, pedig azt is megpályázta...

Így került dramaturgnak Szabadkára?

Igen. Ristić a Szabadkai Színházban. Egyedül Ristić állt vele szóba, vette magához dramaturgnak, állt ki mellette. „Te jó költő vagy, jó ember, nem hagyhatlak elveszni.” És közben itt volt az egész vajdasági magyar intézményrendszer a teljes vajdasági magyar értelmiségi vezetőivel egyetemben – beleértve az „ős-sympósokat” is –, és hivatalosan senki, de senki nem merte felvállalni, hogy munkát adjon Sziverinek.

És a többieket is érte különféle retorzió?

Persze. Mindenkit elővettek. Kit jobban, kit kevésbé, de érezhetően fagyossá vált körülöttünk a levegő... Engem például a *Sympo*-ügy kapcsán Zentán a szerkesztőségben a pártbizottsági ülésen „próbálgattak”. (Még a katonaságnál adtak egy pártkönyvet, gyalogos tizedesnek képezték ki Kninben, ahová mintegy büntetésként kerültem, mert nem vállaltam a folyami bűvárságot, mivel az önkéntes alapon szerveződött, s a kiképzés végén se szó, se beszéd mindannyiunk kezébe odanyomták a párttagsági könyvecskét.) Emlékszem, hogy B. M. mily módon próbálta szemléletessé tenni tevékenységünket: „Zoliék a befagyott Tiszán léket ütöttek, és betakarták, s megpróbáltak becsalogatni bennünket, hogy belelökjenek...”

*Mármint a *Sympo*val?*

Igen, hogy ilyen a *Sympo*-eset. S hogy most már bevallhatok mindent, mert a többiek, Csorba is, Mák Feri is, Losonczi is, mindenki bevallott már mindent, magamra maradok a makacssággal, hogy nem mondok semmit. Mondtam nekik, én semmilyen lapon kívüli szervezkedésről nem tudok, s kihagytak, ha ilyent szerveztek, és egyébként sem hiszem el, hogy bármit is „bevallottak” volna.

Ez olyan pártkihallgatás-féle volt?

Igen. Meglehetősen körítéssel. És mindenkinél próbálkoztak azzal is, hogy a többiek „már vallottak”. És közben egyik-másik kolléga általában fel is vetette: „Muszáj nekünk eltérni, hogy ilyen elem is velünk dolgozzon?” Aztán nemsokára el is mentem, előbb fizetés nélküli szabadságra, aztán közös megegyezéssel magam kértem munkaviszonyom megszüntetését.

Kinek több, kinek kevesebb jutott a megpróbáltatásból, de a legrosszabb helyzetbe Jancsi került. Megbélyegezve. Jövedelem nélkül. Az öreg Matuska-házban lakhattak Te-

merinben, azt hiszem, ingyenesen. Kemény telek jöttek. Jancsi már beteg, amit a barátokon kívül alig akar komolyan venni bárki is. Cudar világ lett. S ebben a kegyetlen időszakban, nyilvánvaló, hogy elfogadta az egyetlen mentőövet, a szabadkai munkalehetőséget. S el is költöztek Szabadkára.

*Igen, akkor én Szabadkán dolgoztam, elég sűrűn megfordultam Sziverinél, hetente egyszer-kétszer szinte. Én is azok közé tartoztam, akik abbahagyták a magyar tanszéket, mert vitába keveredtem néhány első generációs sympóssal, a Gerold Lászlóval például. Még egy kérdést fölteszek, és abba is hagyhatjuk. Te hogy látod az általatok szerkesztett *Sympo* kulturális örökségét, maradt ebből valami Vajdaságban? Mennyire követed most a vajdasági eseményeket, követed egyáltalán?*

Az igazság az, hogy nem nagyon. Szomorúan látom az elnéptelenedést, a politikai törtenések fonákságait, a megosztottságot. A leváltásunkat követően pedig én már tulajdonképpen nem foglalkoztam többé a *Symposion*-nal. Nem vettem részt már az ilyen-olyan átmentési kísérletek tervezetéseiben sem. Úgy tekintettem az egészre, ahogyan a legvégén Jancsi is: az *Új Symposion* velünk együtt megszűnt létezni 1983-ban. Ezért is született meg egyébként az *Ex Évkönyv* is. Ezt lehetett volna továbbra is csinálni. Évente megjelentetni egy évkönyvet, jelezve, hogy igenis vagyunk még, jó anyagot is tudunk összeállítani, de az *Új Symposion* mint olyan, megszűnt.

Nagyon emlékszem, hogy a halála előtt Jancsi határozottan kiállt az *Ex* elnevezés mellett (többen, többek között Tolnai is szerette volna, hogy *Ex Symposion* legyen az évkönyv címe), *Symposion* nélkül.

Na, erről nem is hallottam.

Pedig ez annyira így volt, hogy amikor indult az *Ex Symposion*, Balázs Attilának meg a Radics Riának elmondtam, hogy én éppen Jancsi határozott ellenzése miatt nem csatlakozhatom a laphoz, ha ezen a néven kíván futni. Mert Jancsi ebben kategorikus volt – egyébként ezt meg is írtam a jubileumi számban. Különben magával a folyóirattal soha semmi problémám nem volt, kivéve az elnevezést.

